

УДК 159.922-047.22

DOI: <https://doi.org/10.32405/2413-4139-2019-1-91-100>

Валентина Доротюк,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4485-3991>

м. Київ

СУТНІСТЬ КОМПЕТЕНТНОСТІ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ СКЛАДНИК

Анотація.

У статті розглянуто проблему сутності компетентності в освітній галузі. Вчителі, психологи та адміністрація ЗЗСО не мають інструментарію для реалізації проекту формування компетентностей учнів, попри те, що перед ними виникло це завдання. Не існує моделі впровадження компетентнісно-орієнтованого навчання, відсутня структура особистості учня, програма розвитку його природних здібностей і врахування власних цінностей та поглядів в

освітньому процесі. У науковій літературі визначення компетентності має розбіжності. Автор статті закладає основи психологічних досліджень у педагогічній практиці, визначає їх роль та місце в компетентно-орієнтованій освіті. На думку автора, психологічні дослідження дозволять учителю скласти знаннєву і особистісну характеристику на кожного учня. Це дасть змогу вивчити його можливості до засвоєння нового матеріалу, запам'ятовування, заучування та самоосвіти. Наявність творчих здібностей та їх варіації можуть бути використані в підготовці до занять, та пошуку нових форм і методів викладання. Спрямованість особистості та її цінності допоможуть у побудові концепції виховної діяльності. Автор упевнений в тому, що психологічний складник освітньої системи формування компетентностей є важливим і становить підґрунтя цього процесу.

Ключові слова: компетентність; особистість; спрямованість особистості; психологічні дослідження; соціалізація; цінності; педагогічна практика; сутність компетентності.

Головне завдання сучасної освіти – це створення умов для підвищення якості освіти. Компетентнісний підхід є важливою умовою реалізації цього завдання. «Для освітнього процесу, зорієнтованого на розвиток компетентностей, необхідно проводити роз'яснювальну політику відносно освітніх цілей і формування впевненості учасників освітнього процесу в тому, що поставлені цілі є досяжними» [1].

У ст. 1 Закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII зазначено: «Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, здійснювати професійну та подальшу освітню діяльність» [2].

Відповідно до цього твердження, необхідно зазначити, що головною темою в системі компетентнісно-орієнтованої освіти є вивчення особистих якостей учня та його цінностей, тобто психологічний складник в освітньому процесі «розрахований на розвиток особистості».

Питанню вивчення особистості присвячена значна кількість праць видатних учених і філософів. Так, Г. Сковорода наголошував, що основою щастя людини є пізнання себе, розвиток власних здібностей і знаходження професії, що відповідає індивідуальній природі людини. Йому належать ці визначення:

– «потрібно взнати лише себе, хто куди народжений. Краще бути натуральним котом, ніж левом з ослиною головою;

– не пнися до того, чого тобі не дано від природи;

– у чому тобі природа відмовляє, того уникай».

На цьому принципі побудовано гармонійне суспільство: «Суспільство, що та машина. У ній нелад буває, коли її частини відступають від того, для чого вони своїм майстром зроблені» – стверджує Г. Сковорода [3].

Талановитий німецький психолог, творець індивідуальної психології А. Адлер так визначав завдання вивчення особистості: «Розуміння природи людини – це задача велетенського масштабу, її розв'язання було ціллю нашої культури з незапам'ятних часів. Ця наука не з тих, якими необхідно займатися лише обмеженому числу спеціалістів. Її істинною ціллю має бути пізнання природи людини кожною людською істотою» [4].

«Сучасні учні стануть частиною трудового ресурсу України та будуть забезпечувати процвітання нашої держави» [5], а тому освітні заклади мають створювати умови для формування компетентностей учнів на основі пізнання їх цінностей, цілей, характеру, інтересів, способів мислення та інших особистих якостей. Для цього необхідними є:

1) наявність взаємозв'язку між психологічним дослідженням та педагогічною практикою;

2) особистісні якості учня необхідно враховувати в освітньому процесі. Психологічні дослідження в педагогіці мають розроблятися на науковій основі, що визначають проблеми як практичні, так і теоретичні;

3) забезпечення принципу єдності в освітньому процесі та психологічного пізнання дитини;

4) вивчення мотивів діяльності учнів у реалізації освітнього процесу. Так, С. Рубінштейн писав: «будь-яка спроба вчителя-вихователя «внести» в дитину пізнання і моральні норми, оминаючи діяльність дитини щодо оволодіння ними, підриває, як це розумів ще К. Ушинський, самі основи здорового розумового і морального розвитку дитини, виховання його особистісних властивостей і якостей» [6].

Психологічні дослідження в педагогіці допоможуть забезпечити ефективність компетентнісно-орієнтованого освітнього процесу в умовах закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО).

З метою вивчення інтересів учнів, близьких до певного виду діяльності, ми проводили дослідження в ЗЗСО міста Херсона. Нами було опитано 98 учнів. Було використано такі методики:

- 1) тест «Структура інтелекту за Р. Амтхауером»;
- 2) тест «Виявлення творчих здібностей»;
- 3) тест «Ціннісні орієнтації» (за Я. Голандом);
- 4) тест «Карта інтересів»;
- 5) тест «Структура інтересів»;
- 6) тест «Визначення акцентуації характеру» (за Г. Шмішеком);
- 7) Методика діагностики направленості особистості Б. Басса.

Результати тестування подано нижче (один із класів).

Аналіз результатів тестування проведеного серед учнів 9-го класу школи № 22 міста Херсона

1. Результати тесту «Структура інтелекту за Р. Амтхауером»

У класі в учнів-респондентів простежується високий рівень розвитку вміння подумки оперувати зображенням об'ємних фігур. Високі здібності до об'ємного геометричного аналізу. Розвинені конструктивні здібності та просторова уява. Також на досить високому рівні загальна обізнаність та інформованість з різних сфер знань (не лише наукових, а й життєвих). Виявлено високе індуктивне мислення, відчуття мови, здібності до правильного формування суджень. Однак на мінімальному рівні інтелектуального розвитку перебуває вміння розв'язувати прості арифметичні задачі. На низькому рівні також розвиток практичного математичного мислення, жвавість розуму.

Для учнів-респондентів цього класу (згідно з результатами тестування) найприйнятнішими профілями отримання освітніх послуг будуть:

програмно-математичний:

П.А. – Підприємницьке, Соціальне;

суспільно-гуманітарний:

У.О. – Соціальне, Артистичне;

Б.О. – Соціальне, Конвенційне;

програмно-математичний і суспільно-гуманітарний:

Д.В. – Підприємницьке, Артистичне;

технологічний:

К.В. – Конвенційне, Реалістичне, Інтелектуальне;

К.О. – Конвенційне, Підприємницьке, Соціальне;

З.Д. – Підприємницьке, Соціальне;

О.Л. – Соціальне, Артистичне, Конвенційне;

Р.Р. – Соціальне, Підприємницьке, Артистичне;

програмно-математичний і технологічний:

Ю.В. – Соціальне, Конвенційне;

Б.С. – Соціальне, Конвенційне;

К.Л. – Соціальне, Конвенційне, Артистичне;

Л.О. – Артистичне, Конвенційне, Підприємницьке.

Прізвища та імена учнів подано в скороченому вигляді – вони позначені першими літерами.

2. Результати тесту «Виявлення творчих здібностей»

Серед учнів-респондентів класу добре розвинена свобода асоціацій смислів та образів, тобто художньо обдарована людина, вміючи творити предметні форми, може також асоціювати певні смисли (тобто поняття та концепції) з певними предметними формами. Усвідомлюючи, переживаючи певний смисл, митець має знайти його предметний образ, а дивлячись на предмет, має знайти відповідний до нього (за певними критеріями) смисл. Так народжується сучасне «інтелектуалізоване» мистецтво.

Свободу асоціацій смислів та образів доповнює високий рівень розвитку візуальної творчості, дар зображення. Тобто учні володіють можливістю специфічно втілювати власний задум за певною формою (технічна майстерність, технічні вміння у відтворенні специфічно сприйнятих, пережитих, збережених у пам'яті чи специфічно поєднаних образів).

Однак здатність до комбінування, що особливо проявляється у сфері словесності та словотворення, в учнів мало розвинена.

3. Результати тесту «Ціннісні орієнтації» (за Я. Голандом)

Найбільша кількість учнів-респондентів у досліджуваному класі належить до так званого Конвенційного та Соціального типу і для них буде характерним *соціальне* та *конвенційне* професійне середовище (табл. 1).

Таблиця 1

Результати тесту «Ціннісні орієнтації за Я. Голандом»

№	Прізвище та ім'я	Результати за Я. Голандом
1.	Б.О.	Соціальне, Конвенційне
2.	Б.С.	Соціальне, Конвенційне
3.	Д.В.	Підприємницьке, Артистичне
4.	З.Д.	Підприємницьке, Соціальне
5.	К.Л.	Соціальне, Конвенційне, Артистичне
6.	К.В.	Конвенційне, Реалістичне, Інтелектуальне
7.	К.О.	Конвенційне, Підприємницьке, Соціальне
8.	Л.О.	Артистичне, Конвенційне, Підприємницьке
9.	О.Л.	Соціальне, Артистичне, Конвенційне
10.	П.А.	Підприємницьке, Соціальне
11.	Р.Р.	Соціальне, Підприємницьке, Артистичне
12.	У.О.	Соціальне, Артистичне
13.	Ю.В.	Соціальне, Конвенційне

Конвенційний тип віддає перевагу чітко структурованій діяльності. З оточуючого середовища він обирає цілі, задачі та цінності, що формуються зі звичаїв та зумовлені станом суспільства. Таким чином, його підхід до проблем має стереотипний практичний і конкретний характер. Спонтанність і оригінальність йому не властиві. Для нього є характерними *ригідність, консерватизм, залежність*. Він надає перевагу професіям, для яких необхідним є розв'язання завдань, що вимагають здібностей до обробки конкретної рутинної інформації. Переважно це робота з документами, цифрами, фактами, банками даних тощо, адже вона вимагає *точності та ретельності*.

До них належать такі професії – бухгалтер, ревізор, податковий інспектор, фінансист, оператор ЕОМ, працівник банку тощо.

Професіонали у цій сфері мають володіти навичками спілкування, а також моторними навичками. Математичні здібності розвинені в них краще, ніж вербальні. Вони невдалі керівники й організатори, їхні рішення та думки переважно залежать від оточуючих.

Соціальний тип – ставить перед собою такі цілі та завдання, які допомагають встановити контакт із навколишнім середовищем. Професіонали цього типу володіють соціаль-

ними вміннями і потребують соціальних контактів. Визначальними рисами характеру є: *соціальність, бажання надавати освітні послуги і виховувати, а також гуманність, жіночність*. Цей тип надає найбільшу перевагу – це надавати освітні послуги, лікувати, обслуговувати. Переважно це лікар, вчитель, психолог. Представники цього типу намагаються триматися осторонь від інтелектуальних проблем. Вони активні, вміють пристосовуватися. Проблеми вони розв'язують переважно за допомогою емоції, почуття та вміння спілкуватися, їм притаманні хороші вербальні та відносно слабкі невербальні здібності.

Соціальне професійне середовище відповідає соціальному типу особистості. Переважно це робота з людьми, що передбачає наявність умінь розбиратися в поведінці людей і навчати їх. Така діяльність вимагає постійного особистого спілкування з людьми. Необхідні здібності – вміння переконувати, промовистість. Характер знань – різноманітний. Результат діяльності не завжди можна передбачити. Це професії – *соціолог, педагог, психолог, лікар, адвокат, соціальний працівник, профконсультант* тощо.

Підприємницький тип обирає цілі, цінності та задачі, що дають змогу *проявити енергію, ентузіазм, імпульсивність, домінантність, реалізувати любов до пригод*. Цей тип віддає перевагу «чоловічим», керівним ролям, у яких особистості можуть задовольнити власні потреби в домінантності та визнанні. До цього типу належать такі професії, як *директор, телерепортер, звідувач, менеджер, журналіст, дипломат* та ін. Для цього професійного типу характерна широка сфера діяльності. Йому не подобаються заняття, пов'язані з ручною працею, а також ті, що вимагають посидючості, значної концентрації уваги й інтелектуальних зусиль. Вони віддають перевагу невизначеним вербальним задачам, що пов'язано з керівництвом, високим статусом і владою. Найбільших досягнень цей тип досягає в управлінні, бізнесі та спорті.

Підприємницьке професійне середовище характеризується виконанням завдань різного характеру, що вимагають особистої ініціативи, вміння керувати, наявності соціальних навичок. Важливо вміти розбиратися в мотивах поведінки різних людей. Під час спілкування з представниками різних типів у різних ситуаціях важливі комунікабельність і промовистість. Результати діяльності не завжди передбачені, але реалістичні.

До них належать такі професії: *бізнесмен, брокер, спеціаліст з реклами, організатор подорожей, постачальник, страховий агент* та ін.

Артистичний тип відхиляється від чітко структурованих проблем і видів діяльності, що передбачають значну фізичну силу. У спілкуванні з оточуючими представники цього типу використовують безпосередні почуття, емоції, інтуїцію та уяву. Цьому типу властиві складні погляди на життя, гнучкість, незалежність рішень. Це не соціальний, оригінальний тип.

Для артистичного професійного середовища характерним є розв'язання проблем, що передбачають наявність художнього смаку, уяви (більш складні задачі з розв'язанням за допомогою фантазії, інтуїції). Власні знання, емоційний бік життя, суть представники цього середовища прагнуть присвятити досягненню конкретної мети – реалізувати себе. Характер завдань різноманітний, а результат є непередбачуваним. Необхідною є наявність спеціальних здібностей до співу, малювання, хореографії тощо. Основними професіями є: *диригент, музикант, художник, актор, журналіст, скульптор, дизайнер* та ін.

4. Результати тесту «Карта інтересів»

Домінантною спрямованістю інтересів серед учнів 9-го класу володіє така наукова сфера, як *астрономія*, дещо менше – *транспорт* та *математика*, їх можна взяти за основу подальшої професійної орієнтації.

Найменшою «популярністю» користуються *медицина, фізика, будівництво* та *філологія*.

5. Результати тесту «Структура інтересів»

Щодо структури інтересів, то пріоритетне положення серед учнів цього класу належить таким профільним спрямуванням: *хореографія* та *мораль*, а найменший відсоток учнів віддав перевагу *техніці, легкій музиці* та *моді* (табл. 2).

Результати тесту «Структура інтересів»

№	Прізвище та ім'я	Структура інтересів	Карта інтересів
1.	Б.О.	Психологія, класична музика	Астрономія, право
2.	Б.С.	Психологія, фізика, спорт	Астрономія, математика
3.	Д.В.	Географія, психологія	Лісне господарство, фізика
4.	З.Д.	Спорт, мода	Журналістика, мистецтво
5.	К.Л.	Мода, фізика, легка музика, хореографія	Сфера обслуговування, педагогіка
6.	К.В.	Біологія, філософія, легка музика	Техніка, астрономія, історія, географія, будівництво, електротехніка
7.	К. О.	Мистецтво, кіно, спорт	Математика, сфера обслуговування
8.	Л.О.	Мандрівки, психологія	Транспорт, електротехніка
9.	О.Л.	Спорт, мода	Астрономія, журналістика
10.	П.А.	Мода, мистецтво, кіно	Астрономія, історія
11.	Р.Р.	Мандрівки, політика, психологія, мода	Транспорт, електротехніка, робітничі спеціальності
12.	У.О.	Мораль, біологія, спорт	Право, сфера обслуговування
13.	Ф.М.	Фізика, техніка, філософія, мандрівки	Сільське господарство. Робітничі спеціальності, електротехніка
14.	Ю.В.	Мода, політика	Медицина, суспільна діяльність

6. Результати тесту «Визначення акцентуації характеру» (за Г. Шмішеком)

Відомо, що притаманні особистості риси характеру можуть бути розділені на *основні* та *додаткові*. Основні риси становлять «ядро» особистості. У випадку яскравої вираженості основні риси стають акцентуаціями характеру. Так, особистості, в яких основні риси виражені яскраво, названі «акцентованими». Такі риси не потрібно розглядати як патологічні, однак у випадку несприятливих факторів акцентуації можуть руйнувати структуру особистості та набувати патологічного характеру.

Серед учнів-респондентів, з якими проводилося тестування, акцентуації характеру було виявлено в усіх. Найбільш поширеним можна назвати *Екзальтований тип*. Особлива риса цих особистостей – це здатність до захвату, захоплення, а також посмішка, відчуття щастя, радості, насолоди. Ці відчуття виникають у них з причин, які в інших людей не викликають піднесення. Вони легко приходять у захват від радісних подій і в повний розпач – від сумних. Для них характерна висока контактність, балакучість і закоханість. У конфліктних ситуаціях вони можуть обрати як активну, так і пасивну сторону. Вони «прив'язані» до друзів і близьких, альтруїстичні, мають гарний смак, проявляють яскравість та щирість почуттів. Можуть бути панікерами, піддаються шохвилиним змінам настрою, легко переходять зі стану захвату до стану смутку.

Дещо менш поширений *Гипертимний тип*. Для людей цього типу характерними є висока рухливість, товарицькість, балакучість, вираженість жестів, міміка, самостійність, схильність до пустощів, іноді нестача почуття дистанції у взаєминах з оточуючими. Вони всюди вносять багато шуму, полюбляють компанії однолітків, прагнуть ними керувати. Вони майже завжди мають гарний настрій, високий життєвий тонус, нерідко квітучий вигляд, гарний апетит, здоровий сон, схильні до піддавання дрібним радощам життя. Це люди із завищеною самооцінкою, веселі, легковажні, поверхневі, однак діловиті, винахідливі, блискучі співрозмовники. Це люди, які вміють розважати інших, енергійні, ініціативні. Вони мають сильне прагнення до самостійності, що може слугувати джерелом конфлікту. Для них характерні спалахи гніву,

роздратованості, особливо, коли вони зустрічають протидію, зазнають невдачі. Схильні до аморальних вчинків, підвищеної роздратованості, «прожекторству». Вони нерідко важко переносять умови жорсткої дисципліни, монотонну діяльність, вимушену самотність.

На третьому та четвертому місці – *Емотивний* і *Циклотимний типи*. Для людей з *Емотивним типом* акцентуації характерна емоційність, чутливість до «мімозності», тривожності, балакучості, глибокої реакції у сфері тонких почуттів. Найбільш сильно виражені риси – гуманність, співпереживання іншим людям, м'якосердя. Вони вразливі, сльозливі, будь-які життєві ситуації сприймають серйозніше за інших. Підлітки цього типу сильно реагують на сцени з фільмів, де кому-небудь загрожує небезпека, сцени насилля в них можуть викликати навіть порушення сну. Рідко вступають у конфлікти, образи «носять в собі», не «виливаючи» назовні. Для них характерним є загострене почуття відповідальності, виконання заданого. Бережливо ставляться до природи, люблять вирощувати рослини, наглядати за тваринами.

Циклотимний тип характеризується зміною гіпертимних і дистимічних станів. Таким людям притаманні часті зміни настрою, а також залежність від зовнішніх подій. У підлітковому віці виділяють два варіанти циклотимного стану: типові та лабільні циклотиміки. Типові в дитинстві вони містять враження гіпертимних. Живі та галасливі в юності, вони стають «домосідами», спостерігається в'ялість, втрата сил, зниження апетиту, порушення сну. Представники такого типу навчаються нерівномірно, пропущене наздоганяють з труднощами, що викликає в них відразу до навчання. На зауваження вони реагують драгівливо, з грубістю та гнівом, однак в глибині душі нерідко впадають в тугу, навіть депресію, можуть мати суїцидальні нахили. У лабільних циклотиміків фази зміни настрою коротші, «погані дні» насичені поганим настроєм, а не в'ялістю і слабкістю. У період піднесення вони мають виражене бажання мати друзів, бути в компанії. Настрій впливає на їх самооцінювання.

Така акцентуація, як *Демонстративність*, також досить поширена серед учнів. Цей тип людей характеризується демонстративністю, підвищеною здатністю до витіснення, живістю, легкістю у встановленні контактів. Цей тип схильний до фантазування, авантюризму, артистизму та позерству, брехливості та прикидування, що спрямовано на «прикрашання» власної персони. Ними рухає прагнення лідерства, потреба у визнанні та похвали, жага постійної уваги до власної персони, жага влади; перспектива бути непоміченим обтяжлива. Цей тип демонструє високу пристосованість до людей за відсутності глибоких почуттів, схильний до інтриг. Відмічається безмежний егоцентризм. Зазвичай похвала інших в їх присутності викликає неприємні відчуття. У будь-якій компанії люди цього типу прагнуть до лідерства, кар'єрного зростання і високої посади. Їх самооцінка далека від об'єктивності. Може драгувати інших самовпевненістю та високими «запитами», систематично провокує конфлікти, але водночас активно захищається. Володіючи патологічною здатністю до витіснення, така людина може легко забути те, що не бажає знати. Це надає розкутості в його брехні. Обманює з невинним виразом обличчя, оскільки те, що говорить в цей момент, для цієї людини є правдою. Представники цього типу здатні захопити інших неординарністю мислення та вчинків. Результати цього опитування подано в таблиці 3.

Таблиця 3

**Результати тесту «Визначення акцентуації характеру»
(за Г. Шмішеком)**

№	Прізвище та ім'я	Тип
1.	К.В.	Циклоїдний
2.	У.Е.	Циклоїдний
3.	З.Д.	Гіпертимно-застряглий
4.	Б.О.	Гіпертимно-тривожний

5.	Б.С.	Емотивний
6.	К.Е.	Емотивно-демонстративний
7.	О.Л.	Емотивно-екзальтований
8.	Л.А.	Екзальтовано-гіпертимний
9.	Р.Р.	Екзальтовано-гіпертимний
10.	П.А.	Екзальтовано-гіпертимний
11.	Д.В.	Демонстративність, Екзальтованість, Емотивність
12.	Ю.В.	Демонстративність, Гіпертимний, Екзальтованість, Емотивність
13.	Ф.М.	Гіпертимний, Циклоїдний
14.	К.Л.	Циклоїдність, Екзальтованість, Емотивність, Гіпертимний

7. Результати методики «Діагностика направленості особистості Б. Басса»

Цю методику використовують для прогнозування можливої моделі поведінки людини в робочому колективі та визначення наявної ситуації щодо направленості особистості. Методика направленості особистості розроблена з урахуванням виходу отриманих даних на три основних види спрямування, серед яких такі: спрямованість на себе (Я), спрямованість на спілкування (С) та спрямованість особистості на діло (Д).

– спрямованість на себе (Я) – орієнтація на пряму винагороду і задоволення без відношення до професійної діяльності та співробітників, агресивність у досягненні статусу, владність, схильність до суперництва, роздратованість, тривожність, інтровертивність респондентів. Це учні-респонденти – Б.О.; Б.С.;

– спрямованість на спілкування (С) – прагнення на будь-яких умовах підтримувати взаємини з людьми, орієнтація на спільну діяльність, але часто зі збитками щодо виконання конкретних завдань чи надання допомоги людям, орієнтація на суспільне схвалення, залежність від групи, необхідність в близьких емоційних відносинах з людьми. Це учні-респонденти – Д.В.; З.Д.; К.В.; К.Е.; П.А.; Ю.В.;

– спрямованість на діло (Д) – зацікавленість у розв'язанні ділових проблем, виконання роботи якомога краще, орієнтація на ділове співробітництво, здатність відстоювати в інтересах справи особисту думку, що є корисною для досягнення спільних цілей. Це учні-респонденти – К.Л.; Л.О.; О.Л.; Р.Р.

Таким чином, результати психологічного дослідження особистісних якостей учнів ЗЗСО є лише частиною педагогічних досліджень у пошуку закономірностей формування компетентностей в учнів в освітньому процесі. Вони допоможуть знайти форми і розробити методи навчання та виховання в умовах Нової української школи, що використовуються та вписуються в цінності учня, його інтереси й освітні можливості. Психологічний складник стане основою для створення системи мотивації дітей у досягненні цілей з вибору професії та соціалізації в суспільстві.

Використані літературні джерела

1. Доротюк В.І. Природа компетентності та створення розвивального середовища: важливі аспекти у виборі професії / В.І. Доротюк // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. 2018. Вип. 2 (21). С. 78–86.

2. Про освіту : Закон України від 05 верес. 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

3. Сковорода Г. Твори у двох томах / Г. Сковорода. Київ, 2005. Т. 1. Обереги. 528 с.

4. Адлер А. Наука о характерах / А. Адлер. Москва : Академический проект, 2014. 243 с.
5. Доротюк О. Організаційно-педагогічні умови допрофесійної підготовки учнів старших класів / О. Доротюк // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика. Вип. 2 (21). 2018. С. 22–28.
6. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. Изд. 2-е. Москва : Педагогика, 1976. С. 183–192.

References

1. Dorotyuk, V.I. (2018). Pryroda kompetentnosti ta stvorennia rozvyvalnoho seredovyshcha [Nature of competence and creation of a developing environment: important aspects in the choice of profession]. *Pedahohichni innovatsii: idei, realii, perspektyvy – Pedagogical innovations: ideas, realities, perspectives*, Vol. 2 (21).
2. *Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 5 veresnia 2017 roky No. 2145-VIII [Law of Ukraine on Education]*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Skovoroda, G. (2005). *Tvory u dvokh tomakh [Works in two volumes]*. Kyiv. Vol. 1. 528 p.
4. Adler, A. (2014). *Nauka o kharakterakh [Science of characters]*. Moscow. 234 p.
5. Dorotyuk, O. (2018). Orhanizatsiino-pedahohichni umovy doprofesiinoi pidhotovky uchniv starshykh klasiv [Organizational-pedagogical conditions of pre-professional training of senior pupils]. *Navchannia i vykhovannia obdarovanoi dytyny: teoriia ta praktyka – Teaching and upbringing of a gifted child: theory and practice*. 2 (21), 22–28.
6. Rubinstein, S.L. (1976). *Problemy obshchei psikhohohyy [Problems of general psychology]*. Moscow: Pedagogy. P. 183–192.

Dorotyuk V. The Essence of Competence: the Psychological Component.

Summary.

The article raises the problem of the essence of competence in the educational field. Teachers, psychologists and the administration of secondary schools do not have the tools to implement the formation of students' competencies, despite the fact that the task is presented to them. There is no model for introduction of competence-oriented learning, there is no student's personality structure, a program of exploring student's natural abilities and taking into account his/her own values and views in the educational process. In the scientific literature, even the definition of competence is discrepancy. The author of the article tries to implement the foundations of psychological research in pedagogical practice, to determine their role and place in competently oriented education. Experiment results allow the teacher to make a knowledgeable and personal characteristic for each student. This will allow him/her to explore his/her ability to learn new material, memorization, learning and self-education.

The availability of creative abilities and their variations can be used in the preparation for a lesson, and the search for new forms and teaching methods. The direction of personality will help in the construction of the concept of educational work. The author is sure that the psychological component of the educational system of forming competencies is important and a core of this process as a whole.

On this basis, pedagogical diagnostics can be constructed, and new educational technologies for a new school can be created. The article proposes one of the test methods of psychological qualities of students as a scientific toolkit. The test results are presented and can help to create a psychological portrait of the student. Characteristics that can be obtained can be used both individually and in groups or in a complex. Knowing the values of the students, the accentuation of their characters and the orientation of the individual, the teacher can help the student in the development of his/her initiative on the path to successful socialization. The direction of intelligence and discovered creative abilities are used in the compilation of pedagogical characters for formation of objective competencies. The definition of the structure and interest map provides material for developing a vocational guidance and professional self-determination of students. In this article, the psychological component of competence-oriented education is defined the first time, and its important role is shown. The author's research on this topic continues and will be further shown in scientific publications.

Key words: *competence; personality; personality orientation; psychological research; socialization; values; pedagogical practice; essence of competence.*

Доротюк В.И. Сущность компетентности: психологическая составляющая.

Аннотация.

В статье поднимается проблема сущности компетентности в сфере образования. Учителя, психологи и администрация средних образовательных учреждений не имеет инструментария для реализации формирования компетентностей учащихся, несмотря на то, что такая задача им была поставлена. В учебно-воспитательном процессе не существует модели внедрения компетентно ориентированного обучения, отсутствует структура особенностей ученика, программа выявления его природных способностей, учета его собственных ценностей и взглядов. В научной литературе само определение компетентности имеет разные трактования. Автор статьи закладывает основы психологических исследований в педагогической практике, определяет их роль и место в компетентно-ориентированной образовании. Результаты эксперимента позволяют учителю составить характеристику знаний и личности каждого ученика. Это позволит изучить его возможности к усвоению нового материала, запоминанию, обучению и самообразованию. Наличие творческих способностей и их вариации могут быть использованы при подготовке к уроку и в процессе поиска новых форм и методов преподавания. Направленность личности и ее ценности помогут в построении концепции воспитательной работы. Автор убежден в том, что психологическая составляющая образовательной системы формирования компетенций является важной составляющей и находится в основе образовательного процесса в целом.

Ключевые слова: *компетентность; личность; направленность личности; психологические исследования; социализация; ценности; педагогическая практика; сущность компетентности.*

Стаття надійшла до редколегії 13 березня 2019 року